

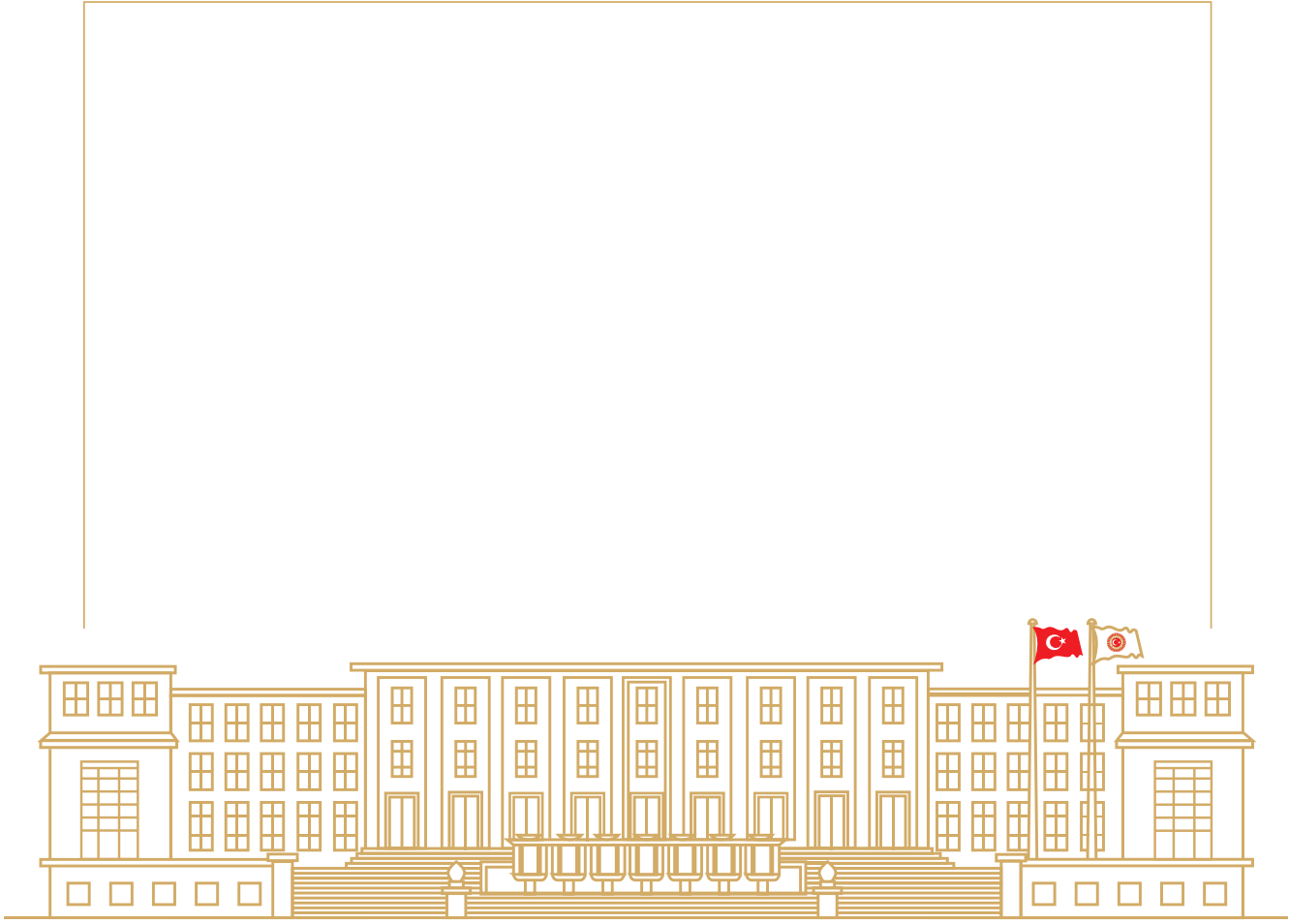

GÜÇLENDİRİLMİŞ PARLAMENTER SİSTEM

28 ŞUBAT 2022

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

K. Atatürk

GÜÇLENDİRİLMİŞ PARLAMENTER SİSTEM

28 ŞUBAT 2022

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
I. GİRİŞ	11
A. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNE NASIL BİR ORTAMDA GEÇİLDİ?	11
B. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ NEDEN YANLIŞ?	12
1. Yürütme	12
2. Yasama	13
3. Yargı	13
C. YENİ BİR SİSTEM ÖNERİYORUZ	14
D. NEDEN GÜÇLENDİRİLMİŞ PARLAMENTER SİSTEM?	16
II. GÜÇLENDİRİLMİŞ PARLAMENTER SİSTEMİN TEMEL ESASLARI	19
A. DEVLETİN TEMEL ORGANLARININ GÜÇLENDİRİLMESİ	20
1. ETKİLİ ve KATILIMCI YASAMA	20
1.1. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Giden Yolların Demokratikleştirilmesi	20
1.2. Yasama Faaliyetlerinin Etkinleştirilmesi	21
1.3. Kanun Yapım Süreçlerinin Demokratikleştirilmesi	21
1.4. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Denetim Yetkisinin Güçlendirilmesi	22
1.5. Bütçe Hakkının Devredilmezliği	23
2. İSTİKRARLI ve HESAP VEREBİLİR YÜRÜTME	24
2.1. Cumhurbaşkanı	24
2.2. Bakanlar Kurulu	25
2.3. Olağanüstü Hal Yönetimi	25

3. BAĞIMSIZ ve TARAFSIZ YARGI	26
3.1. Yargı Sistemi ile Hakimlik ve Savcılık Mesleği	26
3.2. Hakimler Kurulu ve Savcılar Kurulu	27
3.3. Barolar ve Türkiye Barolar Birliği	28
3.4. Anayasa Mahkemesi	28
3.5. Danıştay ve Yargıtay	29
3.6. Yüksek Seçim Kurulu	29
3.7. Sayıştay	29

B. DEMOKRATİK HUKUK DEVLETİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ .....

30

1. TEMEL HAK ve ÖZGÜRLÜKLER	30
1.1. Düşünce ve İfade, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü ile Örgütlenme Özgürlükleri	31
1.2. Din ve Vicdan Özgürlüğü	31
1.3. Kadın Hakları	31
1.4. Basın Özgürlüğü	32
1.5. Sivil Toplum	33
1.6. Sosyal Haklar	33
1.7. Çevre Hakları ve Sürdürülebilirlik	33
2. KAMU YÖNETİMİ	35
2.1. Kamu Yönetimi İlkeleri	35
2.2. Kamuya Alımda Liyakat ve Mülakat	35
2.3. Yolsuzlukla Etkin Mücadele	35
2.4. Yerel Yönetimler	36
2.5. Akademik Özgürlük ve Üniversiteler	37
2.6. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar	37
3. SİYASİ ETİK KANUNU	39

ÖNSÖZ

Toplumunu en geniş yelpazede temsil eden altı siyasi parti olarak, bizler, **Türkiye'nin yıllardır görmeyi umut ettiği tarihi bir çalışma için bir araya geldik.**

Ülkemiz, Cumhuriyet tarihinin en derin siyasi ve ekonomik krizlerinden birini yaşamaktadır. Toplumsal, siyasi ve ekonomik sorunlar her geçen gün artarak etkisini ağır bir biçimde göstermektedir. Bu krizin en önemli sebebi kuşkusuz, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" adı altında uygulanan keyfi ve kural tanımaz yönetimdir.

Hepimizin ortak sorumluluğu, uzlaşarak ve birlik içinde bu krizi aşmak, derin sorunlarımızı demokratik siyasetin alanını güçlendirerek, **çoğulculuk** ve **katılımcılık** temelinde çözebilmektir.

Bu inanç ve kararlılıkla, demokratik hukuk devletini hâkim kılmak amacıyla Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Mutabakat Metni üzerinde demokrasinin temel ilkeleri olan **istişare** ve **uzlaşmayı** esas alan yoğun bir çalışma gerçekleştirdik.

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Mutabakat Metnini hazırlayan partiler olarak bizler, etkin ve katılımcı bir yasama, istikrarlı, şeffaf ve hesap verebilir bir yürütme, bağımsız ve tarafsız bir yargı ile kuvvetler ayrılığının tesis edildiği **güçlü, özgürlükçü, demokratik, adil** bir sistem inşa etme kararlılığı içindeyiz.

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem ile geçmişe dönmeyi değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin köklü devlet ve Cumhuriyet tecrübesinin demokrasi ile taçlandırıldığı yeni bir sisteme geçmeyi hedefliyoruz.

Biliyoruz ki Türkiye'nin istişare ve uzlaşma ile çözülemeyecek hiçbir sorunu yoktur. Önemli olan, tüm farklılıklarımızla beraber "**biz**" düşüncesini, temel hak ve özgürlüklerin Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği normları çerçevesinde güvence altına alındığı, bireylerin **eşit** ve **özgür** vatandaş olarak **düşüncelerini özgürce ifade edebildiği ve inandığı gibi yaşayabildiği** demokratik bir Türkiye'yi inşa etmektir.

Öte yandan hedefimiz; kamu yönetiminde şeffaflık, eşitlik, tarafsızlık ve liyakatin sağlanması, yolsuzlukla etkin mücadele edilmesi, Siyasi Etik Kanunu ile siyasi makamların millete hizmetten başka bir amacının olmamasının güvence altına alınmasıdır.

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem ile "**Yarının Türkiye'si**"ni inşa etmek için milletimizin talepleri doğrultusunda önemli bir adım attık. Ülkemize adalet, barış, refah ve huzur getirmesi inancıyla bu sistemi hayata geçirmeyi taahhüt ediyoruz.

Kemal Kılıçdaroğlu

Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Başkanı

Ali Babacan

Demokrasi ve Atılım Partisi
Genel Başkanı

Gültekin Uysal

Demokrat Parti
Genel Başkanı

Ahmet Davutoğlu

Gelecek Partisi
Genel Başkanı

Meral Akşener

İYİ Parti
Genel Başkanı

Temel Karamollaoğlu

Saadet Partisi
Genel Başkanı

I. GİRİŞ

A. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNE NASIL BİR ORTAMDA GEÇİLDİ?

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine 16 Nisan 2017 referandumunu ile geçilmiştir. Türkiye siyasi tarihinin en önemli anayasa değişikliklerinden biri olmasına rağmen referandum süreci, 15 Temmuz darbe girişiminin ardından ilan edilen **olağanüstü hal şartlarında gerçekleşmiştir**. Sistemin hüviyeti, içinde bulunduğu kriz halinin ruhunu yansıtmaktadır. Bu sebeple, milli iradenin sağlıklı bir şekilde sandıkta tecelli etmesi de mümkün olmamıştır.

Darbe girişimi ardından iktidar, otoriter tutum, ayrıştırmacı ve güvenlikçi siyasal dil ile toplumda **endişe** ve **kutuplaşmayı** arttırmış, OHAL'i de antidemokratik bir iktidar yapısını oluşturmak için bahane ve araç olarak kullanmıştır. Bu dönemde demokrasinin asli gereği olan çoğulculuk ve uzlaşma ilkeleri yok sayılmış, anayasa değişikliği geniş toplum kesimleriyle, siyasi partilerle, sivil toplum kuruluşlarıyla, üniversitelerin anayasa kürsüleriyle ve barolarla müzakere edilmemiştir.

İki partinin genel başkanları tarafından oluşturulan dar bir komisyon ile hazırlanan bu anayasa değişikliği, toplumsal bir sözleşmede olması gereken kapsayıcı bir bakış açısından oldukça uzak şekilde Meclis gündemine getirilmiş, 41 gün gibi kısa bir sürede komisyonda ve Genel Kurul'da **demokratik bir biçimde müzakere edilmeden kabul edilmiş** ve alalecele referanduma sunulmuştur.

Devletin tüm imkanları "Evet" kampanyası için seferber edilmiş, muhalefet partileri ile sivil toplum örgütlerinin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakları kısıtlanmış, **farklı görüşlere medya ambargosu uygulanmıştır**. Yapılan referandumda, tartışmalı oylama sonucuna göre %51,41 ' kabul ' yanında %48,59 ' hayır ' gibi **toplumun neredeyse yarısının reddettiği bir anayasa değişikliği kabul edilmiştir**.

B. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ NEDEN YANLIŞ?

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, yönetimde **kişiselliğe** ve **keyfiliğe** yol açmış; Cumhurbaşkanı'na yasama, yürütme ve yargıyı güdümü altına alan çok geniş ve denetimsiz yetkiler tanıyarak **otoriter bir yönetim yaratmıştır**.

Anayasal devlet; kuvvetler ayrılığına dayanan, yürütme gücünün sınırlandırıldığı, denge ve denetlemeyi teminat altına alan, yargının bağımsız olduğu, temel hak ve hürriyetlerin en geniş manada tanındığı ve kurumsal aklın gününbirlik düşüncenin önüne geçtiği bir sistemdir. Bizler, **anayasal devlet anlayışına aykırı, demokratik hukuk devletini temelden zedeleyen ve egemenliği şahsileştiren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine karşı çıkıyoruz**.

1. Yürütme

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde gerçek anlamda denge ve denetleme mekanizmaları öngörülmemiştir. **Yürütme yetkisi tek bir kişide toplanmış**, Cumhurbaşkanlığı kararnameyi çıkarma yetkisi ile **yasama etkisiz kılınmış**, atama yetkileri ile de **yargı bağımlı hale getirilmiştir**. Böylece kişiselleşen bir iktidar yapısı ortaya çıkmıştır.

Cumhurbaşkanı, **tek imza** ile her türlü işlemi yapabilme yetkisi ile donatılmıştır. Bu durum Cumhurbaşkanı'nın her konuda söz söylemesine, karar vermesine ve imza atmasına yol açmıştır. Bu sistem, bakanları ve kamu bürokrasisini yetkisiz kılmış, sorumluluk almalarını engellemiş ve sağlıklı bir kamu yönetiminin oluşmasına engel olmuştur.

Anayasa'daki **tarafsızlık yeminine rağmen**, Cumhurbaşkanı **parti genel başkanlığına devam etmiştir**. Dolayısıyla parti genel başkanlığı ile devlet ve hükümet başkanlığı tek kişinin şahsında birleşmiş, partili Cumhurbaşkanı, ülkenin sorunlarını daha da derinleştirmiştir.

Cumhurbaşkanı'nın "**geri gönderme yetkisi**" bu sistem ile "**veto yetkisi**"ne dönüşmüştür. Cumhurbaşkanı tarafından Meclis'e iade edilen kanunlar ancak üye tam sayısının salt çoğunluğu ile kabul edilebilmektedir. Böylece Cumhurbaşkanı Meclis'in kanun yapım sürecini sınırlandırabilecek ve hatta engelleyebilecek bir yetkiye sahip olmuştur.

Üst düzey kamu görevlilerini atama ve görevden alma yetkilerinin tamamı Cumhurbaşkanı tarafından kullanılmaktadır. Bu durum, yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı'nın şahsında toplanarak merkezileşmesine, kurumların geri planda kalmasına, bürokraside liyakat ve hiyerarşinin ortadan kalkmasına neden olmuştur.

2. Yasama

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Meclis'in yasama fonksiyonları yürütme ile paylaşılmış, **yasamanın denetim fonksiyonu işlevsiz hale getirilmiştir.**

Cumhurbaşkanı'na tanınan kararname yetkisi ile münhasıran Meclis'e ait olan yasama yetkisi Cumhurbaşkanı tarafından kullanılabilir hale getirilmiş, bu durum kuvvetler ayrılığı ilkesini yürütme lehine bozmuştur.

Yasamanın yürütme üzerindeki **denetim fonksiyonları fiilen yok edilmiştir.** Gensoru ve bakanlara sözlü soru sorma yetkisi kaldırılmıştır. Yine yasamanın en etkili denetim araçlarından olan meclis soruşturması, yeter sayılarının arttırılması nedeniyle işlevsiz hale getirilmiştir.

Yasamanın millet adına kullandığı **devredilemez bütçe hakkı** ortadan kaldırılmıştır. Bu hak, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Cumhurbaşkanı'na geçmiş, Cumhurbaşkanı tarafından hazırlanan bütçenin reddedilmesi halinde bir önceki yılın bütçesinin yeniden değerlendirilmesi ile yürürlüğe gireceği kabul edilmiştir. Böylece Meclis'teki bütçe müzakerelerinin ve bütçenin reddedilmesinin yürütme üzerinde hiçbir anlamı kalmamıştır.

3. Yargı

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle partili Cumhurbaşkanı, **yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığını yok etmiştir.** Hakimler ve Savcılar Kurulu, Cumhurbaşkanı'na tanınan doğrudan ve dolaylı atama yetkileriyle, yürütmenin vesayetine girmiştir.

Hâkimin görevini icra ederken iç ve dış etkenlerden tamamen arınmış şekilde objektif kriterlere ve vicdanının sesine uyarak karar verebilmesi anlamına gelen hâkimlik teminatı, etkili şekilde güvence altına alınmamıştır. Oysa hâkimin coğrafi teminatının olmadığı bir yargı düzeninde, yargı bağımsızlığından söz edilemez.

Anayasa Mahkemesi'nin iktidarın baskı ve tehdidi altında olması ve üyelerinin neredeyse tamamının doğrudan ve dolaylı olarak Cumhurbaşkanı tarafından atanması, Yüksek Mahkeme'nin bağımsızlığını ve tarafsızlığını zedelemektedir.

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan üye atamaları siyasi saiklerle yapılmaktadır. Böylelikle yürütmeye bağlı bir Anayasa Mahkemesi hedeflenmektedir. Yürütmenin yönlendirmesi ile Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının uygulanmaması ve Anayasa'ya aykırı tavır sergileyen alt derece yargıçlarına Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından işlem yapılmaması hatta terfi yoluyla ödüllendirilmesi, **anayasal devlet iddiasını boşa çıkarmaktadır.**

C. YENİ BİR SİSTEM ÖNERİYORUZ

Bizler, Güçlendirilmiş Parlamento Sistemi önerimizle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini sona erdirirken **geçmişe geri dönmüyor**, hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı esasına dayanan **yeni bir sisteme geçiyoruz**.

Türkiye, parlamenter demokrasi bakımından köklü bir geçmişe sahiptir. Kesintiye uğrayarak halkın iradesinin engellendiği dönemler olsa da güçlü bir parlamenter demokrasi kültürüne sahibiz.

Bununla birlikte ülkemizde hiçbir zaman gerçek anlamda çoğulcu demokrasiye geçiş de mümkün olmamıştır. 1921 Anayasası'nın nispeten kapsayıcılığının peşinden kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti, sonraki anayasalarında daha dar kalıplara girmiştir.

1961 Anayasa'sı, birçok yeni ve önemli düzenleme getirmiş olsa da çok partili siyasi hayatımıza sekte vuran bir askeri darbenin ardından hazırlanmıştır. Buna bağlı olarak da silahlı kuvvetler başta olmak üzere, bazı bürokratik kurumlara demokrasi ile bağdaşmayacak yetkiler tanıdığı, dolayısıyla bürokratik vesayet düzenine sebep olmuştur. Örneğin, MGK üzerinden yürütmenin etkinliği zayıflatılmış, siyasi faaliyetlerin dar bir perspektif ile denetlenmesi neticesinde anayasa yargısı tarafından pek çok siyasi parti kapatılmış, yasama ve yürütme vesayet altına alınarak zayıflatılmış, siyaset müessesesi istikrarsızlığa mahkûm edilmiştir.

Reform önerimiz ile 1961 Anayasası'nda geçerli olan, bürokratik kurumların, siyaset üzerinde bir vesayet makamı olarak kurgulanmasını reddediyoruz. Denetim adı altında, milli irade üzerinde vesayet kuran anlayışı geride bırakarak, hukuki denetime tabi güçlü ve etkin bir siyaset ve iktidar perspektifini benimsiyoruz.

1982 Anayasası da yine bir darbe dönemi ürünüdür. Önceki Anayasa'da yer alan bürokratik kurumları ve vesayetçi bakışı korurken, temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan hükümler öngörmüştür. Bu Anayasa'da Cumhurbaşkanlığı makamının sorumluluğu olmamasına karşın yetkileri çok geniş tutulmuştur.

Reform önerimizle siyasi aktör, kurum ve faaliyetleri baskı altına alarak etkisizleştiren, yönetimde kilitlenmeye zemin hazırlayan, parlamento çoğunluklarını ve onun içinden doğan hükümetleri çalışamaz hale getiren, böylece seçim mekanizmasını göstermelik bir oyuna dönüştüren bu vesayetçi anlayışı ve melez hükümet modelini de reddediyoruz.

16 Nisan 2017 referandumuyla geçilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde ise Meclis tamamen **göstermelik** bir kuruma dönüşmüş, tüm kararlar tek kişinin yetkisine verilmiş, yürütme üzerindeki eksik denetim mekanizmaları dahi yok edilmiştir.

Bizler geçmişin bu dar kalıplarını reddediyoruz. Geçmişin tecrübelerinden istifade ederek geçmiş uygulamaların ortaya çıkardığı demokrasi sorunlarına ve vesayetçi uygulamalara imkan vermeyecek, milli iradenin tecelli ettiği, yargının bağımsız olduğu, yürütmenin istikrarlı bir şekilde kurallara bağlı olarak ülkeyi yönettiği, temel hak ve özgürlüklerin teminat altına alındığı, kurumsal kültürün hakim olduğu bir kamu yönetimi temin edecek **Güçlendirilmiş bir Parlamenter Sistemi** inşa ederek Türkiye Cumhuriyeti'nin köklü devlet ve Cumhuriyet tecrübesini demokrasi ile taçlandırmayı hedeflemekteyiz.

Bu yeni bir başlangıç ve yeni bir inşadır.

D. NEDEN GÜÇLENDİRİLMİŞ PARLAMENTER SİSTEM?

Türkiye, **Cumhuriyet tarihinin en derin siyasi ve ekonomik krizlerinden birini yaşamaktadır**. Toplumsal, siyasi ve ekonomik sorunlar her geçen gün artarak etkisini ağır bir biçimde göstermektedir. Eğitimden sağlığa, ekonomiden adalete, özgürlükten güvenliğe akla gelen her alanda yaşanan çok yönlü kriz hali, vatandaşların sadece gündelik hayatlarını olumsuz etkilemekle kalmamakta, geleceğe yönelik umutlarını da yok etmektedir.

Bu krizin en önemli sebebi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi adı altındaki keyfi ve kural tanımaz systemsizlik ve yozlaşmış iktidardır.

Bizler, Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Mutabakat Metni'ni hazırlayan altı siyasi parti olarak, cumhuriyeti demokrasi ile taçlandırmak, adaleti tesis etmek, farklılıklarımızı zenginlik kabul ederek bir arada özgürce yaşamak, toplumsal huzuru ve barışı sağlamak, tüm vatandaşların insan onuruna yaraşır bir hayat sürmesini güvence altına almak, çoğulcu, demokratik bir Türkiye inşa etmek ve gelecek nesillere bu değerleri emanet etmek için bir araya geldik.

Dünyanın ve ülkemizin demokrasi tecrübeleri ışığında bizler, **ortak akıl** ve **uzlaş** ile hazırladığımız Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem önerisi ile **özgürlükçü demokratik bir hukuk devleti tesis etmeyi hedefliyoruz**.

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem, devletin karşısında bireyin "**zayıf**" konumda olmasının önüne geçerek, bireyin kendini tanımlamasına ve belirlemesine imkân tanıyan, "**insana araç değil, amaç olarak**" bakılmasını ve davranılmasını sağlayan özgürlükçü bir sistemdir.

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem, devletin tüm kurumlarının hiçbir ayırım yapmaksızın tüm vatandaşlarına **eşit mesafede** olduğu **çoğulcu** bir sistemdir.

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem, yasamanın yürütmeyi etkin şekilde denetlediği ve millet iradesinin en yüksek oranda temsil edildiği, hükümet istikrarının sağlandığı ve yürütmenin yasama önünde hesap verdiği, yargının tam anlamıyla tarafsız ve bağımsız olduğu, kuvvetler ayrılığının güçlü bir şekilde tesis edildiği bir sistemdir.

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem, temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı, düşüncelerin özgürce ifade edildiği, din ve vicdan özgürlüğünün, basın özgürlüğünün, kadın haklarının, çocuk haklarının, çevre haklarının tam anlamıyla korunduğu **özgürlükçü** bir sistemdir.

GÜÇLENDİRİLMİŞ PARLAMENTER SİSTEM

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem, kamu yönetiminde eşitlik, tarafsızlık ve liyakatin sağlandığı, yolsuzlukla etkin mücadele edildiği, düzenleyici ve denetleyici kurumların bağımsızlıklarının sağlandığı, yükseköğretim kurumlarının demokratikleştirildiği, **adil** ve **tarafsız** bir sistemdir.

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem, siyasi makamların millete hizmetten başka bir amacının olmadığı, bunu da yeni hazırlanacak Siyasi Etik Kanunu ile güvence altına alan **şeffaf** ve **hesap verebilir** bir sistemdir.

Ortak idealimiz olan Güçlendirilmiş Parlamenter Sistemi, tüm milletimize ve gelecek nesillere huzur ve barış getirmesi inancıyla hayata geçirmeyi taahhüt ediyoruz.

II. GÜÇLENDİRİLMİŞ PARLAMENTO SİSTEMİNİN TEMEL ESASLARI

Güçlendirilmiş Parlamento Sistemi ile katılımcı, özgürlükçü ve çoğulcu demokrasinin gereklerine uygun, kuvvetler ayrılığı ilkesi ile **etkin denge** ve **denetleme** mekanizmalarına dayanan bir hükümet sistemi modeli amaçlıyoruz.

Hükümet sistemimizde, **temsilde adalet** ile **yönetimde istikrar** ilkelerini eşit şekilde esas almaktayız. Ülkemizin geçmişte yaşadığı acı tecrübelerden hareketle Meclis'i güçlendirirken hükümeti zayıflatmama, hükümeti güçlendirirken de **Meclis'i zayıflatmama kararlılığı içerisindeyiz**.

Önerdiğimiz bu sistemde birey, temel hak ve özgürlükler ve sivil toplum güçlendirilmekte; yasama etkili, yürütme ve kamu idaresi ise hesap verebilir hale getirilmekte, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin güvenceler tam olarak tesis edilmektedir.

A. DEVLETİN TEMEL ORGANLARININ GÜÇLENDİRİLMESİ

1. ETKİLİ ve KATILIMCI YASAMA

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistemin kalbi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin temsil yeteneği arttırılacak, kanun yapma ve yürütmeyi denetleme işlevleri etkili kılınacaktır. Böylece yasama organının daha demokratik, daha etkin ve daha verimli olması sağlanacaktır.

Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nde **katılımcılık** ön plana çıkarılacak, Meclis'in **bütçe hakkı** tesis edilecektir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni her açıdan güçlendirmek için parti içi demokrasi ve temsilde adalet ilkeleri tesis edilecek; siyasi partiler ve seçim kanunlarında yapılacak düzenlemelerle siyasette şeffaflık ve dürüstlük güvence altına alınacaktır.

1.1. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Giden Yolların Demokratikleştirilmesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri 5 yılda bir yapılacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin temsil gücünü arttırabilmek, temsilde adaleti ve çoğulcu demokrasiyi sağlayarak millet iradesini Meclis'e etkili bir şekilde yansıtılabilmek ve yürütmeye istikrarı temin etmek amacıyla **seçim barajı %3'e düşürülecektir.**

Seçim sistemi, nispi temsil sistemi olarak uygulanacaktır. Seçim çevreleri belirlenirken yurt dışında mukim 6 milyonu aşan vatandaşımızın doğrudan Meclis'te temsilinin sağlanabilmesi için **yurt dışı seçim çevresi** oluşturulacaktır.

Siyasi partilerin faaliyetlerinin, çalışmalarının, kendi iç işleyişlerinin ve karar alma süreçlerinin çoğulcu demokrasinin gereklerine uygun şekilde düzenlenmesi, demokratik işlevlerini yerine getirebilmeleri bakımından büyük önem taşımaktadır.

Bu kapsamda, siyasi partiler ve seçim mevzuatı "**Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur.**" şeklindeki anayasal kurallara uygun biçimde ve özellikle parti içi demokrasinin güçlendirilmesi amacıyla yeniden düzenlenecektir.

Ayrıca, siyasi partiler hakkındaki yasal mevzuat ve yaptırım hükümleri, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi** içtihatları ve **Venedik Komisyonu** raporları gibi Avrupa Konseyi standartları ışığında, çoğulcu demokrasinin güvencesini oluşturacak biçimde yeniden düzenlenecektir.

Siyasetin finansmanı konusu gerek özgür ve adil seçimler gerek siyasal etik ilkeleri bakımından vazgeçilmez önemdedir. Bu nedenle siyasetin finansmanı şeffaflık, denetlenebilirlik ve seçim harcamalarının saydamlığı ilkeleri çerçevesinde ayrıntılı biçimde düzenlenecektir. Şeffaflık ilkeleri doğrultusunda, siyasi partilere ve adaylara yapılan belirli miktarın üzerindeki bağışların ve seçim dönemlerinde yapılan **tüm harcamaların kamuoyuna açıklanması zorunlu tutulacaktır.**

Siyasi partiler arasında adil rekabet koşullarının sağlanması ve demokratik siyasi hayatın güçlendirilmesi amacıyla en son yapılan milletvekili genel seçiminde **en az %1** oy alan siyasi partilerin **hazine yardımıyla faydalanması** sağlanacaktır.

Her yıl bütçe kanununda siyasi partilere ayrılan hazine yardımının dörtte biri, yardıma hak kazanan siyasi partiler arasında eşit olarak paylaşılacaktır. Hazine yardımının geri kalanı, yardıma hak kazanan partiler arasında, en son yapılan milletvekili genel seçimindeki **oy oranlarıyla orantılı olarak** bölüştürülecektir.

1.2. Yasama Faaliyetlerinin Etkinleştirilmesi

Meclis çalışmalarında çoğulculuğun sağlanabilmesi için yeni bir Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü hazırlanacaktır. Yeni İçtüzük ile yasama çalışmalarının katılımcı, etkin ve şeffaf şekilde yürütülmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda, komisyonların işleyişi, denetim mekanizmalarının etkinliği ve muhalefetin söz hakkı demokrasinin gereklerine uygun şekilde düzenlenecektir. Ayrıca, İçtüzüğün değiştirilmesi **nitelikli çoğunluk** şartına bağlanacaktır.

Yasama fonksiyonunun serbest, özgür ve bağımsız şekilde yerine getirilebilmesini sağlamak amacıyla yasama bağımsızlıkları yeniden düzenlenecektir. Bu kapsamda, yasama sorumluluğunun kapsamı genişletilecek ve yasama dokunulmazlığının istisnaları açıkça düzenlenerek belirsizliğe ve keyfiliğe son verilecektir.

1.3. Kanun Yapım Süreçlerinin Demokratikleştirilmesi

Demokrasinin özünüle bağdaşmayan, milletvekillerinin parlamenter etkinliklerini zayıflatan ve Meclis içerisinde katılımcılığı, tartışmayı ve müzakereyi etkisiz hale getiren torba kanun uygulamasına son verilecektir.

Bakanlar Kurulu'nun kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi, yetki kanununa dayanmak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından konusu, sınırları ve süresi yetki kanununda açıkça belirtilmek şartıyla kabul edilecektir. Ancak temel hak ve özgürlükler, kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemeyecektir.

Bu yetkinin, Anayasa'da öngörülen sınırlar çerçevesinde kullanılmasını temin etmek amacıyla kanun hükmünde kararname, Meclis'in siyasi denetimine ve Anayasa Mahkemesi'nin **hukukilik denetimine** tabi tutulacaktır.

Cumhurbaşkanı'nın, Meclis'in yasama işlevini zayıflatan veto yetkisine son verilecektir. Parlamentonun yasama işlevi üzerinde önemli bir sınırlandırma aracı olan bu yetki kaldırılacak, Cumhurbaşkanı'nın kanun yapım süreçlerindeki yetkisi, yalnızca bir uyarı niteliği taşıyan "**geri gönderme yetkisi**" ile sınırlı tutulacaktır.

Yasama komisyonlarının oluşumu ve işleyişi, yasama faaliyetlerinin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda, Meclis komisyonlarında muhalefetin etkili şekilde temsil edilmesi sağlanacak, milletvekillerinin yasama faaliyetlerine yönelik destek hizmetleri arttırılacak ve komisyonlar teknik kapasite bakımından güçlendirilecektir. Ayrıca, komisyonların çalışma yöntemlerini işlevsel hale getirecek tedbirler alınacaktır.

Kanunların müzakeresinde ve metinlerin olgunlaşmasında komisyon aşamasının ağırlıklı bir yer tutması temin edilecek; bu konuda daha nitelikli kanun yapım sürecinin işletilmesi için teklif ve tasarıların komisyonlarda görüşülmesi esnasında ilgili **sivil toplum** ve **meslek kuruluşları** ile **uzmanların** görüşlerine başvurulması sağlanacaktır.

İçtüzük hükümleri ile komisyonlardaki ve Genel Kurul'daki açık görüşmeler **canlı** olarak yayınlanacaktır.

1.4. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Denetim Yetkisinin Güçlendirilmesi

Yasama organının yürütmeyi denetleyebilmesi, kuvvetler ayrılığının sağlanması bakımından bir zorunluluk olduğu gibi parlamenter sistemin sağlıklı işleyebilmesinin de şartıdır. Bu yetki, demokrasinin gerçekleştirilmesi hedefi ile de iç içedir. Dolayısıyla, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim için Meclis'in millet adına yürütmeden bilgi alabilmesini, aksaklıklar karşısında hükümete **hesap sorulabilmesini** sağlayacak araçlar arttırılacak ve var olan araçlar etkili kılınacaktır.

Sözlü soru mekanizması belirli bir sürede cevap verilmesi zorunluluğu ile kabul edilecek, bu denetim mekanizmasının etkili kılınması sağlanacaktır.

Yazılı soru önergesi mekanizması etkili kılınacaktır. Yazılı soru önergelerine süresi içerisinde cevap verilmemesi halinde **ilgili bakana yaptırım** uygulanması sağlanacaktır.

Hükümet, Başbakan ve Bakanlar hakkında **gensoru** verme yetkisi tesis edilecektir. Hükümet ile Başbakan hakkında gensoru, yapıcı/kurucu güvensizlik oyu şartına bağlanacaktır.

Genel Görüşme ve Meclis Araştırması mekanizmaları etkili kılınacaktır. Bir yasama yı-

linda en az 20 gün gündemi muhalefet tarafından belirlenen genel görüşmeler açılabilmesi mümkün olacaktır. Böylece Meclis, muhalefet partilerinin seslerini duyurabildiği, millet meselelerinin serbestçe konuşulduğu ve tartışıldığı bir “**müzakere organı**” haline getirilecektir. Kabul edilen Meclis Araştırması Komisyonu raporlarının takibi için izleme yöntemi belirlenecektir.

Meclis soruşturması mekanizması hem yapısal hem de işlevsel olarak etkili hale getirilecektir. Bu kapsamda, gerekli yeter sayılar düşürülerek meclis soruşturması etkinleştirilecek ve Meclis’in denetim yetkisi güçlendirilecektir.

Şeffaflık ve **hesap verebilirlik** ilkelerinin gereği olarak, kamu kurum ve kuruluşlarının da Meclis tarafından etkili şekilde denetlenmesi sağlanacaktır. Bu denetimin işlevsel olabilmesi için Meclis denetimi kapsamında davet edilen kamu görevlilerinin davete icabet etmesi zorunlu kılınacaktır.

Meclis Araştırma, Soruşturma ve Denetim Komisyonları’nın yapısı ve çalışma usulüne dair düzenlemelerle bu komisyonların görevlerini etkili ve verimli şekilde yerine getirebilmeleri sağlanacaktır.

Komisyonların yönetimine ilişkin olarak, Meclis’te yer alan tüm siyasi parti gruplarının adil bir şekilde temsil edilmeleri temin edilecektir.

Komisyon faaliyetlerinin gereğine uygun şekilde yerine getirilmesini temin etmek amacıyla Meclis denetimi kapsamında davet edilen herkesin davete icabet etmesi zorunlu kılınacak; komisyonların çalışmalarının niteliğini arttırmak üzere gerekli bütçe ayrılacak, komisyonlara uzmanların ve akademisyenlerin katılımı sağlanacaktır.

Yine bu kapsamda, **devlet sırrı** ve **ticari sır** kavramları, Meclis’in bilgi edinme ve denetim yetkilerini engellemeyecek şekilde yeniden tanımlanacaktır.

1.5. Bütçe Hakkının Devredilmezliği

Vatandaştan toplanan vergilerin ne şekilde harcandığının etkili şekilde denetlenebilmesi için Meclis’in bütçe hakkı, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin devredilemez bir yetkisi ve denetim aracı olarak düzenlenecektir. Bakanlıkların ve kamu kurumlarının bütçesinin, Plan ve Bütçe Komisyonu’nda görüşülmeden önce ilgili komisyonlarda görüşülmesi sağlanacaktır.

Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde **Kesin Hesap Komisyonu** kurulacak ve kesin hesap kanun tasarılarının bu komisyonda görüşülmesi sağlanacaktır. Kesin Hesap Komisyonu’nun Başkanı, ana muhalefet partisinden olacaktır.

Sayıştay raporlarının tamamının Kesin Hesap Komisyonu’na sunulması sağlanacaktır.

2. İSTİKRARLI ve HESAP VEREBİLİR YÜRÜTME

Güçlendirilmiş Parlamento Sistemi ile Türkiye Cumhuriyeti devletini ve milletin birliğini temsil eden, tarafsız ve siyasi sorumluluğu olmayan Cumhurbaşkanı ile yürütmenin asıl yetkili ve sorumlu kanadı olan, yasama organının içinden çıkan ve Meclis'e karşı siyasi sorumluluğu bulunan Bakanlar Kurulu'ndan müteşekkil bir yürütme organı oluşturulacaktır. Başbakan, Bakanlar ve Bakanlar Kurulu güçlendirilip etkili hale getirilecek ve hükümet istikrarını sağlayıcı tedbirler arttırılacaktır.

2.1. Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanı ile Meclis'in görev sürelerinin ayrıştırılması amacıyla Cumhurbaşkanı'nın görev süresi **7 yıl** olarak düzenlenecektir.

Cumhurbaşkanı'nın hem toplumun farklı kesimleri hem de Meclis'teki partiler karşısındaki tarafsızlığını tam anlamıyla sağlayabilmek için yalnızca **bir dönem için** seçilmesi kuralı benimsenecektir.

Cumhurbaşkanlığı makamı, milletin ve devletin birliğini temsil eden, devletin başı sıfatıyla temsili görev ve yetkilere sahip, **tarafsız** bir makam olarak düzenlenecektir. Cumhurbaşkanı seçilen kişinin varsa partisi ile ilişkisi kesilecek ve görevi sona eren Cumhurbaşkanı aktif siyasette görev alamayacaktır.

Yürütmeye dair icrai yetkiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı siyasi sorumluluğu olan Başbakan ve Bakanlardan oluşan Bakanlar Kurulu tarafından kullanılacaktır.

Cumhurbaşkanı'nın istisnai nitelikte tek başına yapabileceği işlemler Anayasa'da düzenlenecektir.

Cumhurbaşkanı'nın icrai bir yetkiye sahip olmamasına paralel olarak görevi ile ilgili siyasi sorumluluğu esas olacaktır. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanı'nın hukuki ve cezai sorumluluğuna ilişkin esaslar Anayasa'da düzenlenerek yargılama makamı ve usulü açıkça belirtilecektir.

2.2. Bakanlar Kurulu

Başbakan, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından parlamenter sistem gelenek ve ilkelerine uygun olarak belirlenecektir. Başbakan'ın belirlenmesi bakımından, Cumhurbaşkanı Meclis'te en çok milletvekiline sahip siyasi partiye hükümeti kurma görevini verecektir. Hükümetin Anayasa'da öngörülen sürede kurulmaması halinde bu görev, milletvekili sayısı ile doğru orantılı olarak diğer siyasi partilere sırasıyla verilecektir.

Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya ihtiyaç halinde milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Başbakan tarafından atanacaktır. Bakanlar Kurulu, Başbakanın başkanlığında toplanacaktır.

Yetkide ve sorumlulukta paralellik ilkesi gereğince Başbakan ve Bakanlar Kurulu Meclis'e karşı sorumlu olacaktır. Buna göre Başbakan ve Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı **bireysel ve kolektif olarak sorumlu tutulacaktır.**

Hükümetin kurulmasını kolaylaştırmak amacıyla hükümetin kurulmasında basit çoğunluk, düşürülmesinde ise Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğu esas alınacaktır.

Hükümete istikrar kazandırmak için gensoru ile yapıcı güvensizlik oyu birleştirilecek, hükümetin düşürülebilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üye tam sayısının salt çoğunluğuyla yeni hükümetin seçilmesi şartına bağlı olacaktır. Böylece **bir yandan hükümetin düşürülmesi zorlaştırılırken diğer yandan olası hükümet krizleri de önlenecektir.** Güçlendirilmiş Parlamenter Sistemde yeni hükümetin kurulması güvence altına alınmadan mevcut hükümet düşürülemez.

2.3. Olağanüstü Hal Yönetimi

Cumhurbaşkanı'nın ya da Bakanlar Kurulu'nun tek başına OHAL ilan etme yetkisi olmayacaktır. OHAL ilan etme yetkisi Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'na ait olacaktır. Bu yetki, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayına tabi tutulacaktır.

OHAL rejiminin istisnai niteliğinin bir gereği olarak OHAL için öngörülen süreler kısaltılacaktır.

OHAL rejiminin **keyfi bir yönetime dönüşmesine engel olmak** amacıyla olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerine hukuk sistemimizde yer verilmeyecektir. Bu kapsamda, olağanüstü halin hukuk devletinin güvenceleri çerçevesinde sürdürülmesini sağlamak üzere, **Olağanüstü Hal Kanunu'nda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.**

3. BAĞIMSIZ ve TARAFSIZ YARGI

Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesi, adaletin tesisinin asgari şartı, demokratik hukuk devletinin güvencesi, hak ve özgürlüklerin teminatıdır. Güçlendirilmiş Parlamento Sistemde yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını sağlayabilmek ve yargı organlarının hızlı, etkin ve verimli çalışıp adil kararlar verebilmesini temin edebilmek adına Hakimler ve Savcılar Kurulu yeniden yapılandırılacak, yüksek yargı kurulları ile yüksek yargı organlarının yapıları, bağımsızlıkları ve demokratik meşruiyetleri güçlendirilecek ve yürütme organının müdahalesini engelleyecek tedbirler alınacaktır.

3.1. Yargı Sistemi ile Hakimlik ve Savcılık Mesleği

Yargı bağımsızlığının tesisi için anayasal ve yasal düzenlemelerin yanında yapısal bir dönüşüm gerçekleştirilecektir.

Hakimlik teminatı güçlendirilecek, hakimlere coğrafi teminat güvencesi sağlanacaktır.

Hâkimlik mesleği ile savcılık mesleği, tam bağımsızlık için, birbirinden ayrılacaktır.

Hâkimlerin idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'na bağlı olduğuna ilişkin Anayasa hükmü kaldırılacaktır.

Hakimlik ve savcılık meslekleri arasında geçiş ancak ilgilinin rızası ile mümkün olacaktır.

Cumhuriyet Başsavcılığı'na bağlı **Adli Kolluk Teşkilatı** kurulacaktır.

Hâkim ve savcılarının mesleğe kabullerinde ve yükselmelerinde **objektif kriterler** esas alınacaktır.

Özel yargılama usullerine ve özel yetkili mahkeme uygulamasına son verilecektir.

Sulh Ceza Hakimlikleri'nin görev, yetki ve işleyişleri hukuk devletinin gereklerine göre yeniden düzenlenecektir.

Tutuklamanın istisna olması ilkesinin titizlikle uygulanması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Hukuk eğitiminin kalitesini yükseltmek amacıyla hukuk fakültelerinin sayısı azaltılacak, akademik kadroları ve müfredatı hususlarında **kapsamlı iyileştirmeler** yapılacaktır.

Yargılamanın her aşamasında ve duruşma salonlarının düzeninde iddia ve savunma arasında "silahların eşitliği" ilkesinin uygulanması sağlanacaktır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulanması, **hukuk devleti** ve **anayasanın üstünlüğü** ilkesinin en önemli gereklerindedir. Bu kararların uygulanmaması ya da uygulanmasının geciktirilmesi, hukuki güvenlik bakımından ciddi

bir sorundur. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ile uyumlu kararlar alınmasını ve bu mahkemeler tarafından verilen kararların derhal uygulanmasını sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

Hâkimlerin terfilerinde, kararlarını verirken özenli davranmalarını sağlamak amacıyla verdikleri kararların Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarıyla uyumu temel ölçütlerden biri olarak kabul edilecektir.

Görevini kötüye kullanmak suretiyle Anayasa Mahkemesi veya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin verdiği hak ihlali kararına sebep olup devleti tazminata mahkûm ettiren ve zarara uğratan hâkimlere ve savcılara bu tazminat ve zararın rücu ettirilmesi sağlanacaktır.

3.2. Hakimler Kurulu ve Savcılar Kurulu

Yargı sistemi içerisinde farklı görevlere ve konumlara sahip olan hâkimlik mesleği ile savcılık mesleği birbirinden ayrılacak, Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) kaldırılacak, Hakimler Kurulu ve Savcılar Kurulu şeklinde iki farklı kurul oluşturulacaktır. Böylece her bir meslek grubu için görevin gereklerine uygun ayrı düzenlemeler ve güvenceler öngörülmeyecektir.

Yüksek Yargı Kurulları'na üye seçimi, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının sağlanması bakımından önemlidir. Bu çerçevede, yüksek kurullarda çoğulculuğun, hesap verebilirliğin ve demokratik meşruiyetin sağlanması için üyelerin yarısının Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından üçte iki nitelikli çoğunlukla seçilmesi öngörülmeyecektir. Nitelikli çoğunluk şartının sağlanamaması halinde üyeler kura yöntemi ile belirlenecektir. Üyelerin diğer yarısı ise Yargıtay, Danıştay, Türkiye Barolar Birliği, adli ve idari yargı birinci sınıf hakim ve savcılar tarafından, kendi mensupları arasından doğrudan seçilecektir.

Bağımsızlık ilkesinin güçlendirilmesi için Adalet Bakanı ve Müsteşarı, Hakimler Kurulu'nda yer almayacaktır.

Hukuk devleti olmanın gereği olarak Yüksek Yargı Kurulları'nın disiplin kararları da **yargı denetimine açık** hale getirilecektir.

3.3. Barolar ve Türkiye Barolar Birliği

Avukatlık mesleği, yargılama sürecinin temel unsurlarından biri olarak adalet erişimi, temel hak ve hürriyetlerin korunması ve hukuk düzeninin tesisi bakımından hayati öneme sahiptir. Bu önemi dolayısıyla avukatlık mesleğinin bağımsız ve özgür bir şekilde yerine getirilmesi temin edilecektir. Bu kapsamda, yargının kurucu unsuru olan **savunma** (avukatlık mesleği), anayasal güvenceye kavuşturulacaktır.

Çoklu baro uygulamasına son verilecektir.

Baro ve Türkiye Barolar Birliği seçimlerinde temsilde **adalet ilkesi** esas alınacaktır.

3.4. Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesi, anayasal düzenin, temel hak ve hürriyetlerin güvencesidir. Bu önemi dolayısıyla Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkileri genişletilerek güçlü ve etkili denetim için Mahkeme yeniden yapılandırılacaktır. Temel hak ve hürriyetlerin daha güçlü şekilde korunabilmesi için bireysel başvurunun kapsamı, konu ve başvurulabilecek haklar bakımından genişletilecektir.

Kamu tüzel kişilerinin de bireysel başvuru hakkı kabul edilecektir. Anayasa Mahkemesi organ uyuşmazlığı davaları bakımından da yetkilendirilecektir. Böylece yasama, yürütme, yargı organları ile siyasi partiler ya da Anayasa'da düzenlenen kurumlardan biri, bir diğer anayasal organ ya da kurumun anayasal yetkilerini aştığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilecektir.

Mahkemenin artan iş yükü karşısında çalışma usulü iyileştirilerek, bölüm ve üye sayısı arttırılacaktır.

Anayasa Mahkemesi'nin bağımsızlığını etkileyen unsurlardan biri, üyelerin seçilme yöntemidir. Bu çerçevede, Anayasa Mahkemesi'nin üyelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, Danıştay, Yargıtay, Sayıştay, Türkiye Barolar Birliği ve Üniversitelerarası Kurul tarafından belirlenen üç katı aday içerisinde üçte iki nitelikli çoğunlukla seçilmesi öngörülmektedir.

Üç üye ise üst düzey kamu görevlileri, öğretim üyeleri, en az 15 yıl mesleği icra etmiş serbest avukatlar, birinci sınıf hakim ve savcılar ile en az 5 yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilecektir.

Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay tarafından belirlenecek adayların en az 5 yıl Yüksek Mahkeme üyesi olarak görev yapmış olması şartı aranacaktır.

Mahkeme üyelerinin en az dörtte üçünün hukukçu olması zorunlu olacaktır.

Anayasa Mahkemesi'nde **iptal davası açabileceklerin kapsamı genişletilecektir.**

Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki siyasi parti grupları ve Meclis üye tam sayısının onda biri kadar milletvekili tarafından iptal davası açılabilecektir.

3.5. Danıştay ve Yargıtay

Yargıtay üyeleri, Hakimler Kurulu ve Savcılar Kurulu tarafından seçilecektir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Vekili, Yargıtay Genel Kurulu tarafından seçilecektir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü Hakimler Kurulu ve Savcılar Kurulu tarafından, dörtte biri Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından üçte iki nitelikli çoğunlukla seçilecektir.

Yüksek yargı organları üyeleri, yaş hadleri dolana kadar görevlerine devam edebileceklerdir.

3.6. Yüksek Seçim Kurulu

Yüksek Seçim Kurulu'nun hukuki niteliğine ilişkin tartışmalar uygulamada çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle, Yüksek Seçim Kurulu Anayasa'da yargı bölümü içerisinde bir yüksek mahkeme olarak düzenlenecek, kurulun niteliği açıklığa kavuşturulacaktır.

Yüksek Seçim Kurulu, idari ve yargısal görevleri bakımından iki daireye ayrılacaktır.

Yargısal görevi olan kurul bir yüksek yargı organı olarak, idari görevi olan kurulun aldığı kararlara yapılan itirazları da karara bağlayacaktır.

3.7. Sayıştay

Demokratik hukuk devletinin bir gereği olarak **hesap verebilirliği** sağlamak amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi adına görev yapan Sayıştay, Anayasa'da bir yüksek mahkeme olarak düzenlenecektir. Sayıştay'ın kuruluş ve işleyişine ilişkin esaslar, anayasal güvenceye kavuşturulacaktır. Hesap verebilir ve şeffaf bir yönetim anlayışıyla Sayıştay denetiminin kapsamı, tüm kamu kurum ve kuruluşlarını içerecek şekilde genişletilecektir.

Üyelerinin tamamı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından üçte iki nitelikli çoğunlukla seçilecektir.

B. DEMOKRATİK HUKUK DEVLETİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Hukukun ve demokrasinin gerekleri ancak bireyin ve sivil toplumun güçlendiği, temel hak ve özgürlüklerin tam anlamıyla güvenceye kavuştuğu, ifade ve basın özgürlüğünün sağlandığı, kanun önünde eşitlik ilkesinin hayata geçtiği, çevre değerlerinin ve haklarının korunduğu, sosyal adaletin gerçekleştiği bir sistemde yerine getirilebilir.

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem ile;

- **Çoğulcu, katılımcı ve özgürlükçü** demokrasinin hâkim olduğu bir sistem oluşturulacaktır.
- Türkiye'nin **hukuka bağlı**, herkesin **insan onuruna yaraşır** bir yaşam sürdüğü ve **sosyal refah standartlarına ulaştığı** bir ülke haline gelmesi sağlanacaktır.
- Türkiye; **kadınların, çocukların, gençlerin** ve **tüm vatandaşların** geleceğe umutla baktığı, toplumsal **barış** ve **huzurun** tesis edildiği mutlu bir ülke olacaktır.
- Kamu yönetimi; **hukuka bağlı, liyakate dayanan, hesap verebilir ve sürdürülebilir** bir yapıya kavuşturulacaktır.

1. TEMEL HAK ve ÖZGÜRLÜKLER

Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem ile hukuk devleti ve çoğulcu demokratik toplumun gerekleri sağlanacaktır. Bu kapsamda, uluslararası sözleşmeler ve evrensel değerler çerçevesinde temel hakların ve başta ifade ile basın özgürlüğü olmak üzere tüm özgürlüklerin güvence altına alındığı; bireylerin ve sivil toplumun güçlendirildiği, çevre haklarının ve sürdürülebilirliğin sağlandığı, kadın-erkek eşitliğinin tesis edildiği **özgür ve demokratik bir Türkiye inşa edilecektir.**

Temel hak ve özgürlükler; dil, din, mezhep, ırk, cinsiyet, siyasi ve sosyal aidiyet farkı gözetmeksizin tüm insanlar için güvenceye kavuşturulacak ve iç hukukumuz uluslararası standartlarla uyumlu kılınacaktır. **Ötekileştirme hissi doğuran tüm uygulamalar ortadan kaldırılacaktır.**

1.1. Düşünce ve İfade, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü ile Örgütlenme Özgürlükleri

Çoğulcu ve özgürlükçü demokrasi anlayışı esas alınarak temel hak ve özgürlüklere ilişkin anayasal ve yasal güvenceler sağlanacak, hak ve özgürlüklerin kullanımına engel teşkil eden uygulamalara son verilecektir.

Düşünce ve ifade, toplantı ve gösteri yürüyüşü ile örgütlenme özgürlüklerinin kullanımını engelleyen ya da ölçüsüz şekilde sınırlandıran mevzuat yeniden düzenlenecek, demokratik toplumun gereklerine uygun olarak bu **özgürlüklerin üzerindeki her türlü baskıya son verilecektir.**

Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yerleşik içtihatları gereğince **ifade özgürlüğü** şiddete teşvik, nefret söylemi ya da kişilik haklarına saldırı durumları dışında sınırlandırılmayacaktır.

İnternet mevzuatı, uluslararası standartlara uygun olarak **ifade özgürlüğünü kısıtlamayacak** ve **kişilik haklarını ihlal etmeyecek** şekilde yeniden düzenlenecektir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ilişkin mevzuat, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ışığında yeniden düzenlenerek bu hakla ilgili bildirim uygulamasının idare tarafından keyfi şekilde kullanılması engellenecektir.

1.2. Din ve Vicdan Özgürlüğü

Din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına alan demokratik laik hukuk devleti çoğulcu toplum düzeninin temelidir. Herkesin inancına, kanaatine ve yaşam tarzına saygı duyulduğu, kişilerin **din, inanç** ve **yaşam tarzı** fark etmeksizin **özgürce** yaşadığı, herkesin kendi kimliğiyle ve kendisi olarak eşit şekilde toplumsal, kamusal ve siyasal yaşama katıldığı bir sistem inşa edilecektir.

1.3. Kadın Hakları

Kadınlar; eğitim, çalışma hayatı ve karar alma mekanizmalarına katılma gibi büyük sorunlarla ve eşitsizliklerle karşı karşıyadır. Çoğulcu demokratik siyasal sistemin inşası ve güçlü bir toplum yapısı için kadının sosyal, siyasal ve ekonomik durumunun güçlendirilmesi esastır.

Bu amaçla toplumun ve yaşamın her alanında, tüm karar alma mekanizmalarında **kadın-erkek eşitliğini** sağlamak ve korumak öncelikli bir devlet politikası haline getirilecek; bu konuda yasal ve yapısal gereklilikler sağlanacaktır.

Kadına yönelik şiddetle etkin şekilde mücadele edilecek, şiddetin önlenmesi adına uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat hükümleri etkili şekilde uygulanacaktır. Kadına karşı işlenen suçlarla ilgili Türk Ceza Kanunu'nda gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Failler için caydırıcı cezalar öngörülecek, cezaların seçenek yaptırımlara çevrilmesi engellenerek infazının derhal uygulanması sağlanacak, uygulanan indirim sebepleri yeniden düzenlenecektir.

Eğitim müfredatına ilköğretim birinci sınıftan itibaren **insan hakları** ve **kadın-erkek eşitliği dersleri** konulacaktır.

Kız çocuklarının eğitim hakkı güvence altına alınacak ve bu hakka erişimin önündeki tüm engeller kaldırılacaktır.

Adaletli bir çalışma hayatı için kadınların güvenceli çalışma, eşit işe eşit ücret, iş-özel yaşam dengesinin kurulmasına yönelik, uluslararası standartlar doğrultusunda, gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1.4. Basın Özgürlüğü

Basın özgürlüğü güvence altına alınacak, **basının özgür bir şekilde görev yapacağı** güvenli, çoğulcu ve elverişli bir ortam sağlanacaktır. Bu kapsamda, gazetecilere karşı ceza soruşturmasına gerekçe yapılan mevzuat, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları çerçevesinde yeniden düzenlenecektir.

TRT ve **Anadolu Ajansı**, bağımsızlık ve tarafsızlık esaslarına göre yeniden yapılandırılarak bu kurumların görevlerini gereğince ifa etmeleri sağlanacak; keyfi akreditasyon kararları engellenecek, basın kartlarının verilmesinde ve mesleğe kabulde meslek kuruluşlarının belirleyici olması sağlanacaktır.

Medya sahipliği ve finansmanı şeffaf hale getirilecek, **medyada tekelleşme** ve **kartelleşmeyi önlemek** amacıyla yasal ve yapısal tedbirler alınacaktır. Basında tekel ve kartel oluşmaması ve medya kuruluşlarının denetlenmesi amacıyla Rekabet Kurumu'na resen inceleme yetkisi verilecektir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun görevini **bağımsız** ve **tarafsız** olarak yerine getirebilmesi için yasal ve yapısal değişiklikler yapılacak, kurulun idari ve mali bağımsızlığı güvence altına alınacaktır. Kurulun üyeleri, üye yapısında çoğulculuğu sağlamak üzere alanında uzman kişiler ve meslek kuruluşları temsilcileri arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından nitelikli çoğunlukla seçilecektir.

Basın İlan Kurumu'nun yapısı ve üye seçimi basın özgürlüğüne uygun şekilde yeniden düzenlenecek, kurumun görevini bağımsız ve tarafsız olarak yerine getirebilmesi için yasal ve yapısal değişiklikler yapılacaktır.

1.5. Sivil Toplum

Sivil toplum, demokratik toplumun asli bir unsurudur.

Sivil toplum kuruluşlarına yönelik ayrımcılığa ve baskıya son verilecek, bu kuruluşların özgürce çalışabileceği güvenli, çoğulcu ve elverişli bir ortam oluşturulacaktır. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini keyfi bir biçimde engelleyen düzenlemeler kaldırılacak, demokratik toplumun gereklerine uygun düzenlemeler yapılacaktır.

Kamu kuruluşlarının karar alma süreçlerine ve çalışmalarına sivil toplum kuruluşlarının katılımında “**açık kapı ilkesi**” esas alınacak, bu kuruluşların kamu yararı statüsü ve vergi muafiyeti gibi desteklerden yararlanmasında **eşit, adil ve şeffaf** bir yöntem uygulanacaktır.

1.6. Sosyal Haklar

Her bir vatandaşımızın **insanca bir yaşam** sürdürebilmesi şartını sağlayan önlemlerin alınması sosyal devlet anlayışının zorunlu bir gereğidir. Bu kapsamda refahın adil bölüşümü sağlanacak, sosyal haklar ve devlet yardımları insan onuruna yaraşır hak temelli bir yükümlülük olarak güçlendirilecektir.

Engelli vatandaşlarımızın çalışma hayatı dahil toplumsal hayatın tüm alanlarına tam katılımlarının önündeki **engeller kaldırılacaktır**.

1.7. Çevre Hakları ve Sürdürülebilirlik

Sağlıklı bir ekosisteme sahip dünyaya doğma hakkı gelecek nesillerin hakkıdır. Oysa **küresel ekolojik kriz, hızlı ve yıkıcı etkileriyle her zamankinden daha görünür bir sorun haline gelmiştir**. Ormanların yok olması, sera gazı emisyonlarının artması, yenilenemeyen kaynakların tükenmesi, su kaynaklarının kirlenmesi, çölleşme, su baskınları ve iklim değişikliği gibi çeşitli sorunlara yol açan ekolojik kriz, mevcut ve gelecek nesilleri etkilediği gibi bütün canlı yaşamı ve doğa üzerinde büyük bir tahribata yol açmıştır. Nitekim iklim krizi, aşırı hava olayları, ekosistemlerin yok olması, gıda güvenliği ve temiz su kaynaklarının yok olması, 21. yüzyılda insanlığı tehdit eden temel konular olarak öne çıkmaktadır.

Bu amaçla çevre haklarına ilişkin anayasal ve yasal düzenlemeler uluslararası hukukla uyumlu hale getirilecek, Anayasa’da **doğal yaşam kaynakları** ve **çevrenin korunması** konusundaki devletin yükümlülükleri açık şekilde düzenlenecektir.

Devlet, toplum sağlığının korunması ve refahının sağlanması amacıyla içme suyu kaynaklarını, tarım alanlarını, ormanları ve hayvanları korumakla; hava ve deniz kirliliği ile

çölleşme başta olmak üzere diğer bölgesel **iklim krizlerine karşı** mücadele etmekle ve **düzenli kentleşmeyi** sağlamakla yükümlü kılınacaktır.

Tarafı olduğumuz Paris İklim Anlaşması'nda öngörülen küresel ortalama yüzey sıcaklığındaki artışı 2 derece ile sınırlandırma ve mümkünse 1,5 derecenin altında tutma hedefini gerçekleştirmeye yönelik etkili düzenlemeler yapılacaktır. Bu kapsamda enerji sisteminde yenilenebilir enerji ve iklim dostu teknolojilerin oranı arttırılacaktır. Sanayi, ulaşım, inşaat, tarım, atık yönetimi gibi çeşitli sektörlerde iklim hedeflerine ulaşmaya yönelik dönüşümler gerçekleştirilecektir. Söz konusu hedeflerin sağlanmasına yönelik etkili tedbirler alınacaktır.

Okul öncesi eğitimden başlayarak bireylerde pratik alışkanlıklar oluşturmayı hedefleyen güçlü bir çevre bilinci verilmesi sağlanacak, çevresel sorunlar hakkındaki toplumsal farkındalık arttırılacaktır.

Yargı sisteminde çevre konusunda uzmanlaşmış yargıçların görev yapacağı "**Çevre Mahkemeleri**" kurulacaktır.

2. KAMU YÖNETİMİ

Yürütme organının oluşumunda ve yapısında yapılan değişiklikler ışığında, Güçlendirilmiş Parlamento Sistemi ile adil ve tarafsız bir kamu yönetimi oluşturulacak, idarenin şeffaf ve hesap verebilir olması sağlanacak, yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları arttırılacak, **yolsuzlukla mücadele için yasal ve yapısal düzenlemeler yapılacaktır.**

2.1. Kamu Yönetimi İlkeleri

Kamu yönetimi; eşitlik, tarafsızlık, liyakat, hukuka uygunluk, etkililik ve şeffaflık ilkelerine göre vatandaş odaklı bir biçimde örgütlenecektir.

Devletin her kademesinde **açıklık, şeffaflık, denetlenebilirlik** ve **hesap verebilirlik** ilkelerinin gerekleri yerine getirilerek iyi bir yönetim tesis edilecektir.

Tüm kamu kurumları, fonksiyon ve etkinlikleri gözden geçirilerek ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden yapılandırılacaktır. Paralel tüm kurum ve kurulların faaliyetlerine son verilecektir.

Kamu yönetiminde kadın yöneticilerin sayısı arttırılacaktır.

2.2. Kamuya Alımda Liyakat ve Mülakat

Kamu görevine alınmada her kademedede **liyakat** ve **eşitlik** ilkeleri hâkim kılınacak, şeffaflık sağlanacaktır.

Mülakat uygulamalarına son verilecek, yazılı sınav sonuçları esas alınacaktır. Yazılı sınavda en yüksek puan alandan başlamak üzere personel alımı yapılacaktır. Yapılacak işin niteliği gereği sözlü mülakat yapılması zorunlu haller istisnai olarak kanunla düzenlenecektir. Bu sözlü sınavlarda adaylara yöneltilen sorular kura usulüyle belirlenecek, sözlü sınav ve mülakatlar kayda alınacaktır. İdarenin her işleminin yargıya tabi olması ilkesi gereğince, ilgilinin sınava karşı yasal yollara müracaatı halinde bu kayıtlar yargı organı tarafından dikkate alınacaktır.

2.3. Yolsuzlukla Etkin Mücadele

Yolsuzlukla etkin mücadele edilebilmesi için toplumsal farkındalık ve duyarlılık arttırılacak, yolsuzlukla mücadeleye yönelik mevzuat, **Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO)**'nun tavsiye kararlarıyla tam uyumlu hale getirilecek; idari, yargı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi denetimi etkinleştirilecektir.

Yolsuzluklara yönelik denetimin etkinliğini arttırmak için ulusal denetim standartları belirlenecektir.

Kamu İhale Kanunu yenilenecek, ihale mevzuatı tek kanunda düzenlenecektir. İhale ve satın alma süreçlerinin kamuoyuna açık bir şekilde yapılması sağlanacaktır. Kamu alımları ve ihalelerde rekabeti ortadan kaldıran, ihaleyi istisna, keyfiliği kural haline getiren, yolsuzluk kapısını açık tutan istisna ve muafiyet hükümleri kaldırılacaktır. Kamu ihalelerinde, ihalenin her aşamasında ve ihale sonrasında eşitlik ilkesine uygun hareket edilecektir.

Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) yeniden yapılandırılarak mali suçlarla mücadelede daha etkili kılınacaktır.

2.4. Yerel Yönetimler

Yerel ihtiyaçlar, nüfus artışı, çevresel sorunlar ve vatandaşların talep ve beklentilerindeki çeşitlilik, kamu hizmetlerindeki verimlilik ve etkinlik dikkate alınarak **yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları arttırılacaktır**.

Yerel yönetimlerde iyi yönetişimin gereği olarak demokratik katılım, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri hâkim kılınacaktır. Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki idari denetiminin sınırları açıkça belirlenecek ve yerindelik denetimi anlamına gelen vesayet uygulamalarına son verilerek yeni bir **merkez-yerel dengesi** kurulacaktır.

Yerel yönetimlerin gelirleri ile ilgili yeniden düzenleme yapılacak, borçlanma ana gelir kaynağı olmaktan çıkarılacak, yerel yönetimlere genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan pay arttırılacak ve öz kaynaklarını arttırma imkanı sağlanacaktır.

Seçimle gelenin seçimle gitmesi güvence altına alınacak, yerel yönetimlerde **seçme ve seçilme hakkını yok sayan kayyum uygulamalarına son verilecektir**.

Seçilmiş yöneticilerin görevlerine **bir yargı kararı olmadıkça** son verilemeyecektir. Görev suçları sebebiyle hakkında soruşturma başlatılan yerel yöneticilerin geçici olarak görevden uzaklaştırılmaları da ancak yargı kararı ile mümkün olacaktır. Seçilme yeterliliğini kaybeden ya da geçici olarak görevden uzaklaştırılan belediye başkanı yerine yeni başkan, **belediye meclisi tarafından** seçilecektir.

Yerel yönetimlerin meclislerinin bütün toplantılarının **kamuya açıklığı** ilkesi kurumsallaştırılacaktır.

Kentin geleceğini ilgilendiren önemli karar alım süreçlerine muhtarların, meslek kuruluşlarının, sivil toplumun ve bilim insanlarının katılımı sağlanacaktır.

2.5. Akademik Özgürlük ve Üniversiteler

Yükseköğretimde **bilimsel üretimin** ve **özgür düşüncenin** engellenmesine son verilecek, özgür ve çoğulcu bir sistem oluşturulacaktır. Araştırma ve eğitim-öğretimde kalite arttırılacak, akademik özgürlüğün tesisi için gerekli güvenceler sağlanacaktır. Üniversitelerin **bilimsel özerkliğinin** yanında **idari** ve **mali** açıdan özerklikleri de anayasal güvence altına alınacaktır.

Yükseköğretim Kurulu kaldırılarak yerine koordinasyon görevi ile sınırlandırılmış ve üyelerin seçim usulü demokratik meşruiyet esasına dayanan **üniversiteler arası bir kurul** tesis edilecektir.

Rektör ve dekan atamaları yeniden düzenlenecektir. Buna göre öğretim üyeleri kendi üniversitelerinin rektörünü aday olan öğretim üyeleri arasından seçecektir. Dekanların öğretim üyeleri tarafından yapılacak seçim sonrasında rektör tarafından atanması kuralı benimsenecektir. Dekan adaylarının uzmanlık alanlarının ilgili fakültenin niteliğine uygun olması esas alınacaktır.

2.6. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

Düzenleyici ve denetleyici kurumların oluşumunda ve çalışmasında iyi yönetimi sağlamak adına liyakat, şeffaflık, tarafsızlık, çoğulculuk, hesap verebilirlik ve ulaşılabilirlik ilkeleri esas alınacaktır. Kurumlar idari ve mali özerliğe kavuşturulacaktır. Kurumların bağımsızlıklarının tesisi ve yürütmenin müdahalelerine karşı korunmaları için yasal ve yapısal önlemler alınacaktır.

Kurumlara atanacak üyelerin yetkinliklerini nesnel olarak ortaya koyacak kriterler belirlenecektir. Para politikası ve mali politikaların belirlenmesi ve uygulanması işlevlerini ifa eden kurumların üye ve başkan seçimi, en fazla iki dönem olmak üzere uzmanlık esasına riayet edilerek Bakanlar Kurulu tarafından yapılacaktır. Bu kişilerin istifa, hastalık vb. nedenler dışında görevden alınmamaları teminat altına alınacaktır. Bunun dışındaki kurumlara yapılacak atamalar ile kurumların denetiminde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin daha belirleyici ve etkin olması sağlanacak, kurumların üye yapılarında çoğulculuk esas alınacaktır.

Düzenleyici ve denetleyici kurum personellerinin görevleri sırasında tâbi oldukları yasaklar ile görevden ayrıldıktan sonra kamu görevi ile bağlantılı sektörlerde hangi şartlarda çalışabileceklerine dair ayrıntılı yasal düzenleme yapılacaktır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası başta olmak üzere, **düzenleyici** ve **denetleyici kurumların bağımsızlığını zedeleyecek** hiçbir uygulama ve düzenlemeye müsaade edilmeyecektir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın tam bağımsızlığının sağlanması için yasal ve yapısal önlemler alınacak, bankanın araç ve operasyon bağımsızlığı siyasi müdahalelere karşı korunacaktır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, para politikasının uygulanmasında tek karar merci olacaktır.

Kamu Denetçiliği Kurumu; tüm kamu kurum ve kuruluşlarını denetim ve resen soruşturma yetkileriyle donatılacak, kurumun bağımsızlığı tesis edilecektir. Baş denetçi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından nitelikli çoğunlukla seçilecektir.

İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, "Paris İlkeleri" gereğince özerk ve uzman bir insan hakları koruma ve ilerletme kurumu olarak yeniden yapılandırılacaktır.

Kişisel Verileri Koruma Kurulu'nun çalışmalarını uluslararası alandaki gelişmeler ve Avrupa Birliği'nin Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR) kapsamında etkin ve verimli bir şekilde yerine getirmesini sağlayacak tedbirler alınacaktır.

3. SİYASİ ETİK KANUNU

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, bakanların, kamu görevlilerinin ve siyasi makam sahiplerinin yolsuzluklarını önleyecek mevzuatın yetersiz olması ve var olan hükümlerin uygulanmaması nedeniyle siyasette şeffaflık sağlanamamış, rüşvet ve yolsuzluklar engellenememiştir. Bu doğrultuda Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, bakanların, siyasi parti genel merkez yöneticilerinin ve belediye başkanlarının görevlerini yerine getirirken uymaları gereken siyasi etik ilkelerinin düzenlenmesi amacıyla **Siyasi Etik Kanunu** hazırlanacaktır.

Bu Kanun'da söz konusu kişilerin etik davranış ilkeleri, görevleri ile bağdaşmayan işler, mal bildiriminde bulunması, çeşitli çıkar çatışması durumlarında beyan yükümlülüğü, hediye alma yasağı ve etkili bir denetim ve yaptırım sistemi hususları Avrupa Birliği Müktesebatı ve ilkeleri ile Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO)'nun Tavsiye Kararları'na uygun olacak şekilde ayrıntılı olarak düzenlenecektir.

Kanun kapsamındaki kişilerin görevlerini yerine getirirken; adalet, eşitlik, dürüstlük, ayrımcılık yapmama, objektiflik, açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik, genel yararı gözetme, konum, unvan ve yetkilerini kullanarak kişisel menfaat sağlamama, çıkar çatışması olacak hallerden kaçınma, yasama faaliyetlerini etkilemeye dönük girişimlere ilişkin **açıklık** ve **şeffaflık** ilkelerine göre hareket etmesi sağlanacaktır.

Kanun kapsamındaki kişilerin; görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendileri, yakınları veya üçüncü kişiler lehine etik dışı aracılıkta bulunması, akraba, eş, dost veya diğer tanıdıklarını kayırması, herhangi bir nedenle **ayrımcılık yapması engellenecektir**.

Kanun kapsamındaki kişiler; iş ve işlemlerinde dil, din, mezhep, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet, bölgecilik ve benzeri sebeplerle ayırım yapamayacak, temel hak ve özgürlüklere aykırı eylem ve söylemler ile kanun önünde **eşitliği engelleyen** davranış ve uygulamalarda bulunamayacaktır.

Kanun kapsamındaki kişilerin mal beyanlarını yenileme süresi kısaltılarak, 2 yılda bir mal beyanı vermeleri öngörüülecektir. Beyan yükümlülüğünün kapsamı genişletilerek kişiler görevleri ile ilgili çıkar çatışması oluşturan ya da oluşturabilecek durumları, kendilerine sunulan imkânlar ile bu imkânların kullanım alanları ve görevle bağdaşan işleri de ilgili makama bildirmekle yükümlü kılınacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ve bakanların davranışlarında **kamu yararını gözetmesi**, kişisel çıkarla kamu yararının çatışmasından kaçınması sağlanacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin görevleri ile bağdaşmayan işler açıkça düzenlenecek ve yaptıkları işlerden edindikleri gelirlere de beyan yükümlülüğü getirilecektir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin; yürütme organının teklif, inha, atama ya da ona-

masına bağlı resmi veya özel işlerde görevlendirilmeleri engellenecektir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri görev süreleri boyunca elde ettikleri gelirleri beyan etme şartıyla serbest meslek ve ferdi işletme faaliyetlerinde bulunabilecektir. Ancak bu görevler esnasında milletvekilliği unvanlarını kullanmalarına izin verilmeyecektir.

Bakanlar, görev süreleri boyunca serbest meslek ve ferdi işletme faaliyetinde bulunamayacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ve bakanların konuşma ve katılımlarına karşılık ücret veya bağış aldıkları durumlarda belirli bir miktarı aşan meblağlarda **beyan yükümlülüğü** öngörülmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve bakanlar, asgari ücretin 1/10 değerinin üstünde değere sahip hediyeleri beyan etmekle yükümlü tutulacak, bu görevlerin kişinin kendisi ya da yakınlarına menfaat sağlama aracı olarak kullanılması önlenmektedir. Hediye kabul etme yasağına ilişkin istisnalar yönetmelikte açıkça belirlenecektir.

Kanun kapsamındaki kişilerin beyanlarının doğruluğuna ilişkin **etkili bir denetim sistemi** oluşturulacaktır.

Siyasi etik ilkelerinin etkili olarak uygulanmasına ilişkin kurumsal yapılanma tesis edilecektir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partiler bünyesinde **siyasi etik kurulları** oluşturulacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde Siyasi Etik Komisyonu kurulacaktır. Komisyon, milletvekilleri ve bakanlar için siyasi etikle ilgili bilgilendirici çalışmaların yapılması ve siyasi etik kurullarının incelediği başvurulara karşı itirazların incelenmesi konularında görevli olacaktır.

Mecliste grubu bulunan siyasi partilerin oy oranlarına göre temsil edildiği komisyon, resen ya da başvuru üzerine inceleme ve araştırma yapabilecektir. Komisyona olay ve kişiler hakkında somut bilgi ve bulgulara dayanarak **herkes tarafından** başvuru yapılabilecektir.

Komisyon, siyasi parti gruplarının yüzde oranlarına göre kendi üyeleri içinden bir başkan, iki başkanvekili, bir sözcü ve bir katip seçecektir. Bu seçim, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanan komisyonun, toplantıya katılanlarının salt çoğunluğunun gizli oyuyla yapılacaktır.

Komisyon tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve bakanlar hakkında etik ilkelere aykırı davranışının tespit edilmesi halinde uyarma, kınama, idari para cezası ya da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni temsil edecek heyetlerde süreli olarak görev alamama kararları verilebilecektir. **Mal beyanı yükümlülüğüne** aykırı hareket eden Türkiye Büyük

Millet Meclisi üyeleri hakkında 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun ilgili hükümleri uygulanacaktır. Üyelikle bağdaşmayan herhangi bir hizmeti veya görevi sürdürmekte ısrar eden üyeler hakkında üyeliğin düşmesine komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurulca karar verilecektir.

